Europos Sąjungos
oficialusis leidinys

LT
C serija

C/2026/67

2026 1 30

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė

Europos vertybių stiprinimas šalyse kandidatėse remiant viešųjų paslaugų sektorių ir įgalinant socialinius partnerius ir pilietinės visuomenės organizacijas

(tiriamoji nuomonė ES Tarybai pirmininkaujančios Danijos prašymu)

(C/2026/67)

Pagrindinė pranešėja **Kristina AALTONEN**

Patarėjas	Lorenzo TAMBURRINI
Plenarinės asamblėjos sprendimas	2025 2 25
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 47 straipsnio 1 dalis
Prašymas pateikti nuomonę	2025 2 7, ES Tarybai pirmininkaujančios Danijos raštas
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Išorės santykių skyrius
Priimta skyriuje	2025 9 9
Priimta plenarinėje sesijoje	2025 10 23
Plenarinė sesija Nr.	600
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	211/0/3

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) pabrėžia, kad šalių kandidačių ir ES valstybių narių socialiniai partneriai ir pilietinės visuomenės organizacijos atlieka lemiamą vaidmenį ES plėtros procese. Aktyvus jų dalyvavimas yra esminis veiksnys padedant šalims kandidatėms pereiti prie Jungtinių Tautų (JT) ir Europos Sąjungos (ES) propaguojamų visuotinių pagrindinių vertybių: demokratijos, žmogaus teisių, darbo teisės ir teisinės valstybės.

1.2. EESRK rekomenduoja Europos Komisijai, įgyvendinant Pasirengimo narystei pagalbos priemonę ir kitomis susijusiomis aplinkybėmis:

— kviesti socialinius partnerius iš šalių kandidačių stebėtojų teisėmis dalyvauti ES lygmens tarpsektorinio ir sektorinio socialinio dialogo struktūrose, jų dalyvavimą finansuojant Komisijai. Taip būtų galima juos anksti supažindinti su ES praktika ir remti mokymąsi;

— ES programas ir finansavimo priemones strategiškai orientuoti į šalių kandidačių socialinių partnerių ir pilietinės visuomenės organizacijų stiprinimą, įskaitant socialinį ir pilietinį dialogą;

— teikti pirmenybę ES valstybių narių ir šalių kandidačių socialinių partnerių ir pilietinės visuomenės organizacijų partneryščių ir tarpusavio mokymosi iniciatyvų skatinimui ir finansavimui, kad būtų propaguojami tarpusavio mainai ir gebėjimų stiprinimas;

— naudotis Jaunimo garantijų iniciatyva, augimo planais ir reformų darbotvarke kaip socialinio dialogo stiprinimo priemonėmis;

— aktyviai siekti sinergijos su kitais subjektais, ypač su Tarptautine darbo organizacija, siekiant užtikrinti nuoseklumą, išvengti veiksmų dubliavimosi ir sustiprinti ES paramos socialiniam dialogui ir gebėjimų stiprinimui poveikį šalyse kandidatėse.

1.3. EESRK pabrėžia, kad:

— socialinius partnerius, atstovaujančius darbdaviams ir darbuotojams, ypač viešųjų paslaugų sektoriuje, reikėtų pripažinti pagrindiniais veikėjais, padedančiais didinti visuomenės pasitikėjimą, stiprinti demokratines institucijas ir skatinti veiksmingą socialinį dialogą;

— reikia stiprinti valdžios institucijų ir pilietinės visuomenės bendradarbiavimą ir jį institucionalizuoti rengimosi stojimui procese;

— remiantis pavyzdžiu, kurį rodo EESRK, kaip pirmoji ES institucija, taikanti laipsniško stojimo principus ir į savo veiklą įtraukianti ES šalis kandidates, paskirdama „narius iš šalių kandidačių“ – šia gerąja patirtimi turėtų vadovautis ir kitos ES įstaigos ir institucijos;

— šalis kandidates reikėtų skatinti į savo stebėsenos komitetus įtraukti socialinius partnerius ir atitinkamas pilietinės visuomenės organizacijas, kad būtų pagerintas proceso įgyvendinimas, koordinavimas ir stebėsena, kartu užtikrinant reguliarų reprezentatyvumo vertinimą.

2. **Bendrosios pastabos**

2.1. Stojimo procesas vyksta vadovaujantis stojimo kriterijais (dar vadinamais Kopenhagos kriterijais) ir yra grindžiamas Bendrijos *acquis*. Iš šalių kandidačių tikimasi, jog jos įrodys, kad yra sukūrusios teisines sistemas ir stabilias institucijas, užtikrinančias demokratiją, teisinę valstybę, žmogaus teises ir mažumų apsaugą.

2.2. Šiuos lūkesčius sustiprina tarptautinės priemonės ir standartai, įskaitant pagrindines Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) konvencijas dėl asociacijų laisvės (Nr. 87) ([1]), teisės į kolektyvines derybas (Nr. 98) ([2]) ir trišalių konsultacijų (Nr. 144) ([3]). Šiose konvencijose įtvirtinta socialinių partnerių pripažinimo svarba ir būtinybė užtikrinti struktūrinį dialogą nacionalinės politikos procesuose.

2.3. ES plėtra nėra vien politinis ir institucinis procesas – ji iš esmės grindžiama vertybėmis. Šalys kandidatės privalo laikytis visuotinių JT ir ES pagrindinių vertybių ir principų. Šio reikalavimo įvykdymas turi apimti ne tik oficialius teisės aktus, bet ir tvirtas demokratines institucijas, aktyvų piliečių dalyvavimą ir socialinį bei pilietinį dialogą visais lygmenimis.

2.4. Karas Ukrainoje vėl atkreipė dėmesį į ES plėtros, kaip geopolitinės būtinybės, strateginę reikšmę. Itin svarbu, kad kaimyninės šalys prisijungtų prie demokratinės, taisyklėmis grindžiamos pasaulinės ir Europos tvarkos, kai vadovaujamasi tarptautine teise, daugiašališkumu ir JT Chartijoje įtvirtintais principais.

2.5. EESRK ragina Europos Komisiją ir kitas institucijas nustatyti ir skleisti geriausią ankstesnių ir dabartinių šalių kandidačių patirtį, įskaitant šiuos klausimus:

— kaip viešojo sektoriaus darbdaviai ir profesinės sąjungos konstruktyviai rėmė reformų procesus ir institucijų kūrimą;

— kaip pilietinės visuomenės ir viešojo administravimo institucijų bendradarbiavimas padidino skaidrumą, kovos su korupcija veiksmus ir viešąją atskaitomybę;

— kaip socialinio ir pilietinio dialogo mechanizmai padėjo ginti pagrindines teises ir stiprinti demokratines institucijas.

([1]) TDO konvencija Nr. 87 dėl asociacijų laisvės ir teisės jungtis į organizacijas gynimo.
([2]) TDO konvencija Nr. 98 dėl teisės jungtis į organizacijas ir vesti kolektyvines derybas.
([3]) TDO konvencija Nr. 144 dėl trišalių konsultacijų tarptautinėms darbo normoms įgyvendinti.

2.6. EESRK primygtinai ragina Komisiją imtis priemonių dėl akivaizdžių bandymų užgniaužti pilietinę erdvę bei nepriklausomą žiniasklaidą ir daugiau dėmesio skirti šiems klausimams plėtros strategijoje ir šalių ataskaitose. Pageidautina, kad visos ES šalys kandidatės ir potencialios šalys kandidatės būtų įtrauktos į ataskaitas dėl teisinės valstybės principo taikymo ir pagrindinių teisių.

3. **Parama socialiniams partneriams ir pilietinės visuomenės organizacijoms**

3.1. EESRK primena savo ankstesnes nuomones dėl teisinės valstybės ir demokratinių vertybių, kuriose akcentuojama prasmingo pilietinės visuomenės dalyvavimo svarba ([4]), ir dar kartą pabrėžia esminį pilietinės visuomenės organizacijų vaidmenį demokratijos požiūriu ([5]). EESRK pažymi, kad pilietinė visuomenė padeda užtikrinti ES teisinės valstybės principo taikymo ataskaitų teikimo proceso skaidrumą ir atskaitomybę ir primygtinai ragina ją įtraukti į visus etapus, kad būtų padidintas demokratinis teisėtumas ir tikslumas. EESRK pabrėžia, kad pilietinė visuomenė atlieka gyvybiškai svarbią demokratinę funkciją stiprinant piliečių balsą ir apsaugant teises, ir ragina didinti ES paramą, teikiant finansavimą, numatant apsaugos priemones ir mažinant naštą, kad būtų sustiprintas pilietinės visuomenės poveikis ir atsparumas.

3.2. EESRK taip pat primena savo ankstesnes nuomones dėl socialinio dialogo, pilietinio dialogo ir dalyvaujamosios demokratijos ir jaunimo dalyvavimo socialiniame ir pilietiniame dialoge ([6]). EESRK pabrėžia tvirto socialinio dialogo svarbą formuojant sąžiningą ekonominę ir socialinę politiką. Jis ragina stiprinti kolektyvines derybas, plėsti prasmingą trišalį dalyvavimą ir remti nacionalinio lygmens sistemas. Reikėtų sukurti ir įgyvendinti skaidrias institucionalizuotas dalyvavimo ir konsultavimosi struktūras. Komitetas ragina parengti tvirtesnę ES pilietinio dialogo strategiją, įskaitant veiksmų planą, metinę rezultatų suvestinę ir piliečių forumus, kad būtų stiprinama dalyvaujamoji demokratija ir veiksmingai įgyvendinamos ES sutarties 11 straipsnio nuostatos. Jis pabrėžia, kad būtinas prasmingas jaunimo dalyvavimas socialiniame ir pilietiniame dialoge, ir ragina užtikrinti įtraukų politikos formavimą, struktūrinį dalyvavimą ir paramą pažeidžiamoms jaunimo grupėms. EESRK taip pat pakartoja, kad svarbu įtvirtinti pilietinį ir socialinį dialogą šalyse kandidatėse taikant išsamią teisės aktų sistemą.

3.3. Jungtiniai konsultaciniai komitetai (JKK) yra veiksmingos platformos tarpusavio mokymuisi, pilietiniam dialogui ir bandomajam bendradarbiavimui skatinti. Jie atlieka svarbų vaidmenį stebint stojimo į ES derybas ir skatinant institucinį dialogą su ES organais.

3.4. EESRK primygtinai ragina ES institucijas laikytis strateginio ir įtraukaus požiūrio į būsimus plėtros etapus. Laisva ir savarankiška pilietinė visuomenė yra esminis veiksnys siekiant apsaugoti demokratiją, ypač pagrindines teises ir laisves, ir kovojant su populizmo plitimu. Taikydama demokratines priemones, organizuota pilietinė visuomenė veikia visuomenės labui ir gali sumažinti atotrūkį tarp valdžios institucijų ir paprastų piliečių. Ji suteikia erdvę, kurioje žmonės gali išsakyti tai, kas jiems kelia susirūpinimą, ginti savo teises ir dalyvauti taikioje pilietinėje veikloje. Remdamasi bendromis vertybėmis, pilietinė visuomenė suteikia balsą įvairove pasižyminčioms bendruomenėms, įskaitant pačias pažeidžiamiausias.

3.5. EESRK ragina veiksmingiau naudoti esamas ES priemones, pavyzdžiui, Pasirengimo narystei paramos priemonę (PNPP III), demokratiniams subjektams šalyse kandidatėse remti, įskaitant tokius mechanizmus kaip dotacijų perdavimas, kad būtų pasiektos visos vietovės ir pažeidžiamos grupės.

([4]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė. Europos Komisijos metinių ataskaitų dėl teisinės valstybės principo Europos Sąjungoje vertinimas (nuomonė savo iniciatyva) (OL C, C/2025/1184, 2025 3 21, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/1184/oj).

([5]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Pilietinės visuomenės parama ir finansavimas pagrindinių teisių, teisinės valstybės ir demokratijos srityse“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C, C/2023/861, 2023 12 8, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/861/oj).

([6]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Tarybos rekomendacijos dėl socialinio dialogo stiprinimo Europos Sąjungoje (COM(2023) 38 final – 2023/0012 (NLE)) ir dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Socialinio dialogo stiprinimas Europos Sąjungoje, išnaudojant visą jo potencialą teisingai pertvarkai valdyti“ (COM(2023) 40 final) (OL C 228, 2023 6 29, p. 87); Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Pilietinio dialogo ir dalyvaujamosios demokratijos stiprinimas ES. Kelias į priekį“ (tiriamoji nuomonė ES Tarybai pirmininkaujančios Belgijos prašymu) (OL C, C/2024/2481, 2024 4 23, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/2481/oj); Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė. Jaunimo dalyvavimas socialiniame ir pilietiniame dialoge Vidužemio jūros regione (nuomonė savo iniciatyva) (OL C, C/2025/1189, 2025 3 21, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/1189/oj); Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė. Pilietinio ir socialinio dialogo institucionalizavimo svarba ES šalyse kandidatėse ir šalyse partnerėse (nuomonė savo iniciatyva) (OL C, C/2025/5152, 2025 10 28, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/5152/oj).

3.6. Tai apima ir tikslinę paramą socialiniams partneriams, be kita ko, viešųjų paslaugų srityje, ir pilietinės visuomenės organizacijoms, taip pat gebėjimų stiprinimo programų, kuriomis per partnerystę, dialogą ir pilietinį aktyvumą propaguojamos visuotinės ir Europos vertybės, rengimą.

3.7. EESRK rekomenduoja pagal kitą DFP pirmiausia finansuoti platformas, kurios ES valstybėse narėse ir šalyse kandidatėse sudaro palankesnes sąlygas tarpvalstybiniam socialinių partnerių ir pilietinės visuomenės organizacijų bendradarbiavimui. Šios partnerystės gali paskatinti keitimąsi žiniomis, abipusę paramą ir bendrą įsipareigojimą puoselėti Europos vertybes. Geras pavyzdys – tvaraus judumo mieste tinklas CIVINET Slovėnija-Kroatija-Pietryčių Europa ([7]).

4. **Viešosios paslaugos – demokratijos ir pasitikėjimo pagrindas**

4.1. Šalių kandidačių perėjimo prie bendrų demokratinių principų ir ES vertybių procesui būtinas platus visuomenės įsitraukimas. Viešojo sektoriaus darbdaviai ir darbuotojai, glaudžiai bendradarbiaudami su pilietine visuomene, yra ne tik įgyvendintojai, bet ir didelių pokyčių skatintojai formuojant, įgyvendinant, stebint ir vertinant politiką. Aktyvus ir struktūruotas jų dalyvavimas gali užtikrinti, kad demokratinės normos, žmogaus teisės ir teisinė valstybė būtų veiksmingai įtvirtintos tiek institucijose, tiek kasdieniame gyvenime.

4.2. Atsižvelgdamas į tai, EESRK pabrėžia, kad gerai veikiantis ir teisėmis grindžiamas viešasis sektorius, kurio pagrindas – atsakingi ir kompetentingi darbdaviai ir darbuotojai, atlieka esminį vaidmenį siekiant praktiškai įtvirtinti šias vertybes. Reikėtų sukurti ir įgyvendinti skaidrias institucionalizuotas dalyvavimo ir konsultavimosi struktūras.

4.3. Skaidriai, profesionaliai ir atskaitingai teikiamos viešosios paslaugos yra būtina sąlyga siekiant kurti ir išlaikyti piliečių pasitikėjimą politinėmis ir administracinėmis institucijomis. Būtent per šias institucijas yra įgyvendinami ir visuomenės patiriami pagrindiniai demokratinio gyvenimo elementai – teisė kreiptis į teismą, vienodas požiūris, paslaugų teikimas.

4.4. Vesdamos struktūruotą socialinį dialogą, darbdavių organizacijos ir profesinės sąjungos prisideda prie deramų darbo sąlygų, įtraukaus valdymo, darbuotojų teisių laikymosi ir teisinės valstybės propagavimo. Jų vaidmuo formuojant ir teikiant viešąsias paslaugas padeda pereiti prie pagrindinių Europos Sąjungos vertybių.

4.5. Be to, valdžios institucijų ir pilietinės visuomenės organizacijų bendradarbiavimas yra esminis veiksnys siekiant užtikrinti atvirumą, piliečių dalyvavimą ir atskaitomybę valdymo srityje. Šį bendradarbiavimą reikėtų aktyviai remti ir institucionalizuoti kaip nuolatinę šalių kandidačių demokratinio atsparumo ir socialinės sanglaudos skatinimo priemonę.

4.6. Ypatingą dėmesį reikėtų skirti šalių kandidačių ir ES valstybių narių viešojo sektoriaus bendradarbiavimui, įskaitant bendrus projektus, mokymą ir tarpusavio mokymąsi, kuriais stiprinami demokratiniai gebėjimai ir administracinis profesionalumas.

4.7. EESRK pabrėžia, kad švietimo sistemos yra demokratinio atsparumo kertinis akmuo ir būtina teisinės valstybės, pagrindinių teisių ir įtraukaus pilietiškumo skatinimo priemonė. Itin svarbūs šio proceso veikėjai yra mokytojai. Daugelyje rytinių kaimyninių šalių, ypač tose, kuriose dar gajus sovietmečio palikimas, didelė dalis pedagogų patys buvo mokomi pagal centralizuotus, autoritarinius pedagoginius modelius. Šiose sistemose dažnai trūko dėmesio kritiniam mąstymui, pliuralizmui ar demokratiniam dalyvavimui. Atsižvelgdamas į tai, EESRK ragina Komisiją ir nacionalines valdžios institucijas tiek dabartinėse, tiek būsimose PNPP programose pirmenybę teikti nuolatiniam mokytojų profesiniam tobulėjimui, akcentuojant pilietinį ugdymą, demokratines vertybes ir žmogaus teises. Tai dera su konkrečiais Reglamento dėl PNPP ([8]) tikslais, kurie apima demokratinio valdymo skatinimą ir pagarbą pagrindinėms teisėms, taip pat įtraukaus (ypač jaunimo) švietimo ir užimtumo propagavimą. EESRK ragina šiems tikslams pasiekti naudotis programa „Erasmus+“ ir, kai tinkama, kitomis atitinkamomis ES programomis.

([7]) https://civinet-slohr.eu/hr/english/.

([8]) Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/1529 2021 m. rugsėjo 15 d. kuriuo nustatoma Pasirengimo narystei paramos priemonė (PNPP III) (OL L 330, 2021 9 20, p. 1).

4.8. EESRK taip pat pabrėžia neformaliojo švietimo svarbą, nes jis įgalina piliečius, pilietinę visuomenę ir viešąsias institucijas ugdant įgūdžius, puoselėjant demokratines vertybes ir didinant piliečių dalyvavimą. Jis skatina įtraukų dialogą, stiprina socialinę sanglaudą ir remia skaidrų valdymą – pagrindinius stojimo į ES proceso ramsčius.

4.9. EESRK pabrėžia, kad reikia apsaugoti ir skatinti mokytojų profesinį savarankiškumą, įskaitant pedagoginę laisvę ir institucinį nepriklausomumą. Savarankiškumas yra būtina išankstinė sąlyga, kad mokytojai klasėje galėtų skatinti atvirą dialogą, ugdyti kritinį mąstymą ir didinti informuotumą apie teises. EESRK primygtinai ragina Komisiją aktyviai remti reformas, kuriomis užtikrinama akademinė laisvė ir profesinis savarankiškumas, pedagogai apsaugomi nuo atsakomųjų veiksmų ir užtikrinamas prasmingas mokymo specialistų dalyvavimas formuojant švietimo politiką. Mokytojų profesinis savarankiškumas yra esminis veiksnys kuriant demokratijos kultūrą ir ugdant pasitikėjimą institucijomis.

Briuselis, 2025 m. spalio 23 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto

pirmininkas

Séamus BOLAND